

Έκθεση Α΄ Λυκείου: Πρότυπα – Είδωλα

Πρότυπο: πρόσωπο, κατάσταση ή θεσμός που είναι άξια μīmήσεως για τα θετικά του χαρακτηριστικά.

Είδωλο: πρόσωπο που γίνεται αντικείμενο υπερβολικής αγάπης και εκδηλώσεων λατρείας.

Οι νέοι άνθρωποι από πολύ νωρίς αντλούν επιρροές από το περιβάλλον τους στην προσπάθειά τους να διαμορφώσουν τη δική τους αυτόνομη προσωπικότητα. Οι επιρροές αυτές ενδέχεται να είναι είτε θετικές, όταν προέρχονται από πρόσωπα με ηθική ακεραιότητα και ουσιαστικές αρχές, είτε αρνητικές, όταν προέρχονται από άτομα χωρίς ηθική υπόσταση που αντιμετωπίζουν το υλικό κέρδος ως αυτοσκοπό και αποζητούν πρωτίστως την ατομική τους ευδαιμονία κι ευχαρίστηση.

Η τάση των νέων να μιμούνται τις συμπεριφορές και τις αντιδράσεις των προσώπων του άμεσου περιβάλλοντός τους ή των προσώπων εκείνων που θαυμάζουν, καθιστά καίριας σημασίας τη μέριμνα έγκαιρης ένταξης θετικών προτύπων στην καθημερινότητά τους, προκειμένου οι επιρροές που θα λάβουν να έχουν τον επιζητούμενο θετικό αντίκτυπο στην προσωπικότητά τους. Εύλογα, η ευθύνη αυτή, για τα πρώτα τουλάχιστον χρόνια, βαρύνει κυρίως την οικογένεια του νέου, μιας και το άμεσο περιβάλλον προσφέρει τις αρχικές επιδράσεις και τα πρώτα πρότυπα για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς του.

Χώροι άντλησης προτύπων

Οικογένεια – ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον: Οι γονείς, όπως και πρόσωπα του άμεσου οικογενειακού περιβάλλοντος, λειτουργούν ως τα πλέον ουσιαστικά πρότυπα για τους νέους, εφόσον προσφέρουν τις πρώτες καθοδηγητικές ενδείξεις για το πώς οφείλουν να συμπεριφέρονται, αλλά και για το ποιες οφείλουν να είναι οι επιδιώξεις τους. Αξίζει να προσεχθεί, βέβαια, πως τα παιδιά τείνουν περισσότερο να μιμούνται συμπεριφορές παρά να δίνουν προσοχή σε όσα τους λένε οι ενήλικες, οπότε είναι σημαντικό να υπάρχει συνέπεια ανάμεσα σε όσα διακηρύττουν οι γονείς και σε όσα πράττουν.

Σχολείο: Ο χώρος του σχολείου αποτελεί σημαντικό φορέα άσκησης επιρροών και προβολής προτύπων τόσο μέσα από τα ηθικά διδάγματα που παρέχει στους νέους, όσο και μέσω της συμπεριφοράς που υιοθετούν οι εκπαιδευτικοί. Η επαφή με τους συμμαθητές, η στάση των εκπαιδευτικών, αλλά και το γνωστικό υλικό που προσφέρεται στους νέους ασκούν καταλυτική επίδραση στον τρόπο που αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους και τους άλλους. Ένα σχολείο, για παράδειγμα, στο οποίο κυριαρχεί η αίσθηση σεβασμού και αποδοχής απέναντι σε όλους τους μαθητές, μπορεί να οικοδομήσει θετικές προσωπικότητες, εφόσον περνά ως βασικό μήνυμα πως ο «άλλος» συνιστά μια σεβαστή αξία.

Ο χώρος της πολιτικής: Τα πρόσωπα που δραστηριοποιούνται στο χώρο της πολιτικής μπορούν να αποτελέσουν πρότυπα για τους νέους ανθρώπους, εφόσον πρόκειται για δυναμικές προσωπικότητες με πρώτιστο στόχο την υπηρετήση του συλλογικά επωφελούς. Η διαρκής προβολή των προσώπων της πολιτικής τα καθιστά οικεία σε πολλούς νέους ανθρώπους, γι' αυτό κι η δράση τους, αν είναι θετικά προσανατολισμένη και ενέχει ουσιαστικό ήθος, μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο σκέψης των νέων.

Χώρος των τεχνών και της επιστήμης: Προβεβλημένα πρόσωπα από το χώρο της επιστήμης και της τέχνης λειτουργούν ως θετικά πρότυπα για τους νέους, καθώς

αναδεικνύουν μέσα από το έργο τους την ιδιαίτερη αξία των πνευματικών ενασχολήσεων. Ιδίως ο χώρος της επιστήμης με την καταλυτική του επίδραση στη ζωή των ανθρώπων, αποτελεί γόνιμο πεδίο δράσης και πηγή αξιολογών φιλοδοξιών για τη μελλοντική δραστηριοποίηση των νέων.

Χώρος του αθλητισμού: Οι αθλητές αποτελούν, επίσης, θετικά πρότυπα για τους νέους, στο βαθμό που δίνεται έμφαση στην εργατικότητα και την αφοσίωση που απαιτείται προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους. Ο χώρος του αθλητισμού, άλλωστε, αξιώνει μεγάλη ικανότητα αυτοπειθαρχίας, καθώς οι περιορισμοί του τίθενται στους αθλητές είναι σημαντικοί.

Είδωλα

Πρόσωπα από το χώρο του θεάματος (τηλεόραση-κινηματογράφος), της μουσικής και του αθλητισμού, προβάλλονται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης κατά τέτοιο τρόπο, ώστε εξιδανικεύονται στη σκέψη των νέων ανθρώπων. Διασημότητα, νεανική ομορφιά, πλούτος και μια ζωή -φαινομενικώς- γεμάτη διασκέδαση, συνθέτουν το νέο πρότυπο ζωής που επιχειρούν να εδραιώσουν τα μέσα ενημέρωσης, παγιδεύοντας τους νέους ανθρώπους στη διεκδίκηση λανθασμένων αξιών.

Τα πρόσωπα αυτά με τη διαρκή προβολή τους από τα μέσα ενημέρωσης καθιερώνονται ως «είδωλα» και αποκτούν φανατικούς θαυμαστές σε όλο τον κόσμο, χάρη στην επίπλαστη εικόνα της ζωής τους που παρουσιάζεται προς τα έξω. Η έμφαση δίνεται στο πόσο δημοφιλή είναι και στο πόσα χρήματα έχουν, χωρίς, ωστόσο, να γίνεται αναφορά στο πόσο έχουν κοπιάσει για να πετύχουν τους στόχους τους.

Τα πρόσωπα που αποκτούν τη δυναμική ειδώλου για τους νέους ανθρώπους, αποθεώνονται όχι για την εργατικότητα, την ηθική τους αριότητα και τον επαγγελματισμό τους, αλλά για τη διασημότητά τους. Υπ' αυτή την έννοια στη θέση αυτή βρίσκονται ακόμη και πρόσωπα που δεν έχουν κανένα ουσιαστικό ταλέντο, πνευματική καλλιέργεια ή πραγματική αξία, αλλά τα οποία έχουν κατορθώσει απλώς να προσελκύσουν τα φώτα της δημοσιότητας. Προκύπτει, έτσι, το ενδεχόμενο να κερδίζουν τον θαυμασμό των νέων ανθρώπων ακόμη και άτομα τα οποία τους ασκούν αρνητική επιρροή.

Μέσω των ειδώλων, άλλωστε, προβάλλονται λανθασμένες αξίες στους νέους, όπως είναι το κυνήγι της διασημότητας με κάθε τρόπο και με κάθε κόστος, η σπάταλη ζωή, η πολυτέλεια και τα υλικά αγαθά. Ιδίως στη σύγχρονη εποχή των reality τηλεοπτικών προγραμμάτων, αποκτούν αιφνιδίως φήμη ακόμη και άτομα που δεν έχουν να προσφέρουν τίποτε το ουσιαστικό πέρα από τη διάθεσή τους να εκθέσουν την ιδιωτική τους ζωή στις τηλεοπτικές κάμερες, προκειμένου να ικανοποιηθεί η νοσηρή περιέργεια των τηλεθεατών.

Η συνεισφορά των θετικών προτύπων

Η ύπαρξη θετικών προτύπων είναι εξαιρετικά σημαντική στη ζωή των νέων ανθρώπων, εφόσον μέσω του παραδείγματος που λαμβάνουν από αυτά θέτουν κατάλληλους στόχους και αφιερώνονται στην επιδίωξη ουσιαστικών αξιών. Ειδικότερα:

- Οι νέοι αντιλαμβάνονται τη σημασία της εργατικότητας, της διάθεσης για συνεργασία και της συνέπειας για την επίτευξη των προσωπικών τους στόχων. Συνειδητοποιούν πως προκειμένου να επιτύχουν όσα επιθυμούν στη ζωή τους, οφείλουν να εργαστούν σκληρά και όχι να

βασίζουν την εκπλήρωση των επιδιώξεών τους σε αναξιοκρατικές μεθόδους ή να θεωρούν πως οι επιτυχίες προκύπτουν χωρίς προσωπικό κόπο.

- Η ύπαρξη θετικών προτύπων, ιδίως όταν πρόκειται για άτομα που μιλούν με ειλικρίνεια για την πορεία τους στη ζωή και δεν ωραιοποιούν καταστάσεις, επιτρέπει στους νέους να κατανοήσουν πως, αν και θα χρειαστεί πολλές φορές στο μέλλον να αντιμετωπίσουν δυσκολίες, αυτό δεν είναι κάτι που θα πρέπει να τους αποθαρρύνει. Η συστηματική προσπάθεια, η θέληση και η αποφασιστικότητα είναι τα εφόδια εκείνα που θα τους βοηθήσουν να ξεπεράσουν τα όποια πιθανά εμπόδια και να επιτύχουν ουσιαστικά πράγματα στον τομέα ενασχόλησής τους.

- Τα πρότυπα προσφέρουν στους νέους πίστη στη δυνατότητα του ανθρώπου να κατορθώνει σημαντικά επιτεύγματα· τους εμπνέουν και τους γεμίζουν αισιοδοξία για το αύριο. Χάρη στο παράδειγμα των ανθρώπων εκείνων που δοκιμάστηκαν στη ζωή, αλλά κατάφεραν να διατηρήσουν την ακεραιότητα του ήθους τους, επιτυγχάνοντας παράλληλα σημαντικά βήματα, οι νέοι αποκτούν αυτοπεποίθηση και πείσμα, προκειμένου να δώσουν τους δικούς τους αγώνες.

- Τα θετικά πρότυπα αναδεικνύουν μέσα από τη δράση τους το ποιες είναι εκείνες οι αξίες που θα πρέπει να συνοδεύουν τους νέους στη ζωή τους και ποιες είναι οι ουσιαστικές προτεραιότητες στη ζωή ενός ανθρώπου. Έτσι, το προσωπικό ήθος, η πνευματική καλλιέργεια, ο αλληλοσεβασμός, η αλληλεγγύη και η επιδίωξη του συλλογικά επωφελούς βρίσκουν μέσα από το παράδειγμα των ανθρώπων εκείνων που λειτουργούν ως πρότυπα τον καλύτερο τρόπο για να ενσταλαχτούν και στις νεότερες γενιές.

- Οι άνθρωποι που με την καθημερινή τους δράση φανερώνουν την αξία της προσφοράς στους άλλους, όπως και του αυτοσεβασμού, αφού δεν καταδέχονται να προδώσουν τις ηθικές τους αρχές προς όφελος του ατομικού συμφέροντος, επιτρέπουν συνολικά στην κοινωνία να οδηγηθεί σε θετικότερες επιλογές. Λειτουργούν υπ' αυτή την έννοια ως πρότυπα όχι μόνο για τους νεότερους, αλλά και για τους υπόλοιπους συνανθρώπους τους ανεξάρτητα από την ηλικία τους.

Επιπτώσεις επικράτησης αρνητικών προτύπων

Πλάι στους απλούς πολίτες που αντιμετωπίζουν με αξιοπρέπεια τις δυσκολίες της ζωής, προσφέροντας θετικά μηνύματα με το παράδειγμά τους, υπάρχουν κι εκείνοι οι άνθρωποι που λειτουργούν πάντοτε ατομικιστικά και προσπαθούν με κάθε τρόπο να εκμεταλλευτούν τους άλλους· πρόκειται για ανθρώπους που έχουν αμιγώς αρνητική επίδραση στους νέους, αφού πρεσβεύουν ένα δόγμα ανεντιμότητας και εγωισμού. Ειδικότερα η αρνητική τους επίδραση λαμβάνει τις εξής μορφές:

- Με την έκδηλη τάση τους να υιοθετούν τακτικές αναξιοκρατίας και να μη σέβονται τον κόπο των άλλων ανθρώπων, εφόσον ό,τι τους ενδιαφέρει είναι η προσωπική τους ανάδειξη, περνούν το μήνυμα στους νέους πως η προσωπική προσπάθεια είναι ανώφελη τη στιγμή που κάποιος μπορεί να επιτύχει βασιζόμενος σε γνωριμίες και ανέντιμες συναλλαγές. Πρόκειται για μια ιδιαιτέρως αρνητική εικόνα της ελληνικής κοινωνίας, η οποία έχει οδηγήσει στη διαμόρφωση ενός στρεβλού συστήματος αξιών.

- Τα πρόσωπα αυτά ακριβώς επειδή χρωστούν ή βασίζουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία σε κομματικές εξυπηρετήσεις κι όχι στην προσωπική τους αξία, υπονομεύουν τη

λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, εφόσον δεν λειτουργούν ως σκεπτόμενοι πολίτες αλλά ως φανατικοί υποστηρικτές όποιου πολιτικού υπόσχεται πως θα τους διατηρήσει στη θέση τους ή πως θα τους προσφέρει με πλάγια μέσα μια ανάλογη θέση. Δίνεται κατ' αυτό τον τρόπο η εντύπωση στους νέους πως η επιλογή του κυβερνητικού κόμματος βασίζεται στην προθυμία των πολιτικών να εξυπηρετήσουν προσωπικά συμφέροντα κι όχι στη δυνατότητά τους να υπηρετήσουν το κοινό συμφέρον.

- Με το να μην θεωρούν σημαντική την προσωπική προσπάθεια, είναι συνήθως άτομα που απέχουν από τη μελέτη και την πνευματική καλλιέργεια· δεν αισθάνονται, άλλωστε, την ανάγκη να εργαστούν πάνω στην ενίσχυση της κριτικής τους αντίληψης και στην απόκτηση γνώσεων. Λειτουργούν, έτσι, ως αρνητικά πρότυπα που προωθούν την πνευματική νωθρότητα και τη μη κριτική αντιμετώπιση της πραγματικότητας.

- Η αποχή τους από τις πνευματικές ενασχολήσεις, όπως και η χαλαρή ηθική τους υπόσταση, τους καθιστά επιρρεπείς σε άλλους είδους επιδιώξεις, οι οποίες συνδέονται με τον καταναλωτισμό και τον υλικό πλούτο. Μη έχοντας τη δυνατότητα να αντιληφθούν τα οφέλη της αλληλεγγύης και της προσφοράς στους άλλους, θέτουν στο επίκεντρο τον εαυτό τους και τις δικές τους ανάγκες. Στρέφονται με εμμονή στην απόκτηση υλικών αγαθών, θεωρώντας πως μέσω αυτών θα μπορέσουν να αποκρύψουν τις πλείστες ελλείψεις τους σε άλλους τομείς, όπως είναι αυτός της προσωπικής αξίας και της πνευματικής καλλιέργειας. Με τη στάση τους, όμως, αυτή επηρεάζουν αρνητικά τους νέους, καθώς το πρότυπο του καταναλωτισμού και της προσωπικής ευδαιμονίας μοιάζει ιδιαίτερος θελκτικό, παρασύροντας τους νέους στο να θέτουν λανθασμένες προτεραιότητες στη ζωή τους.

- Υπό την επίδραση τέτοιων προσώπων ενισχύεται η επιδίωξη του ατομικού συμφέροντος κι η αδιαφορία για τις επιλογές εκείνες που είναι επωφελείς συλλογικά για την κοινωνία. Κυριαρχεί ο ατομισμός και η ιδιοτέλεια, οδηγώντας τους πολίτες σε μια ανάληψη στάση απέναντι στους συνανθρώπους τους και ιδίως απέναντι στις πιο ευπαθείς ομάδες.

Αρνητικές επιπτώσεις των «ειδώλων»

- Η τάση των νέων να μιμούνται τα είδωλά τους ενδέχεται να τους οδηγήσει σε εξόχως επιζήμιες επιλογές, ιδίως όταν τα πρόσωπα αυτά ακολουθούν έναν επικίνδυνο τρόπο ζωής γεμάτο καταχρήσεις. Είναι σύνηθες, άλλωστε, η εικόνα που προβάλλεται στα μέσα ενημέρωσης να επικεντρώνεται στις αντισυμβατικές επιλογές αυτών των προσώπων, στέλνοντας κατ' αυτό τον τρόπο εντελώς αρνητικά μηνύματα στους νέους ανθρώπους.

- Η μίμηση των ειδώλων έχει ως εύλογο απότοκο την αδρανοποίηση της κριτικής σκέψης των νέων. Ενώ, δηλαδή, θα έπρεπε η προσπάθεια εύρεσης της προσωπικής τους ταυτότητας να τους οδηγεί σε διαρκή και ουσιαστική προσωπική αναζήτηση, υποκαθίσταται η γόνιμη αυτή διεργασία από τη στείρα υιοθέτηση τρόπων και επιλογών ενός άλλου προσώπου. Οι νέοι αντί να διερευνούν τη δική τους ξεχωριστή προσωπικότητα, προσπαθούν να μάθουν όσο περισσότερα μπορούν για το είδωλό τους και υιοθετούν τα δικά του χαρακτηριστικά.

- Η προέλευση των ειδώλων κυρίως από τον καλλιτεχνικό και τον αθλητικό χώρο, απομακρύνει το ενδιαφέρον των νέων από τον χώρο της πολιτικής, όπως και από τα καίρια κοινωνικά ζητήματα, γεγονός που υπονομεύει την ανάπτυξη της πολιτικής τους συνείδησης. Οι νέοι δεν αντιλαμβάνονται εγκαίρως πόσο κρίσιμης σημασίας είναι η εξοικείωση με την πολιτική και κοινωνική κατάσταση της χώρας κι αυτό τους καθιστά ευάλωτους στις μεθόδους χειραγώγησης που ακολουθούν οι δημαγωγοί πολιτικοί του τόπου.